

Matinolli Nea

Tyttöjen välisten vertaissuhteiden merkitys sukupuoli-identiteettiin nuoruudessa

Kandidaatintutkielma

KASVATUSTIETEIDEN JA PSYKOLOGIAN TIEDEKUNTA

Kasvatuspsykologia

2024

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta

Tyttöjen välisten vertaissuhteiden merkitys sukupuoli-identiteettiin nuoruudessa (Nea Martinoli)

Kandidaatintutkielma, 34 sivua

Toukokuu 2024

Kysymykset sukupuolesta ja sukupuoli-identiteetistä ovat olleet viime aikoina näkyvästi mukana yleisessä keskustelussa esimerkiksi uudistuneen translain myötä. Käsitys omasta sukupuolesta onkin merkittävä osa ihmisen kokonaisvaltaista identiteettiä eli käsitystä itsesään. Etenkin nuoruudessa identiteettiin liittyvät kysymykset nousevat hyvin ajankohtaiseksi kasvun näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, mitä merkityksiä 13–17-vuotiaiden tyttöjen välisillä vertaissuhteilla on yksilön sukupuoli-identiteetin rakentumisessa. Sukupuoli ei ole pelkkää biologiaa tai anatomiaa, vaan sukupuoli-identiteetin rakentumisen kannalta sosiaaliset suhteetkin ovat hyvin merkityksellisiä. Tutkielman tavoitteena on selvittää ja avata niitä tapoja, joilla tyttöjen väliset vertaissuhteet vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin rakentaa omaa sukupuoli-identiteettiään nuoruudessa.

Tutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jonka lähdemateriaalina on toiminut tieteellisiä artikkeleita, väitöskirjatutkimuksia sekä painettuja teoksia. Näiden materiaalien pohjalta on pyritty tuottamaan uutta tutkimustietoa aiheeseen liittyen, täyttäen samalla tutkimusaukon suomalaisessa tutkimuksessa liittyen tyttöjen välisiin vertaissuhteisiin ja sukupuoli-identiteettiin.

Tutkimustulokset osoittavat tapoja, joilla tyttöjen väliset vertaissuhteet vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin rakentaa sukupuoli-identiteettiään nuoruudessa. Tavat voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen. Vertaisten merkitys korostuu sukupuoli-ilmaisun kontrolloinnissa, sukupuolinormeihin mukautumisen odotuksissa sekä toisaalta myös ryhmään kuulumisen kokemuksissa. Tutkimus osoitti, että vertaissuhteet ovat hyvin merkityksellisiä yksilön sukupuoli-identiteetin rakentumisen kannalta, vaikuttaen identiteetin eri osa-alueisiin.

Avainsanat: sukupuoli, identiteetti, sukupuoli-identiteetti, tyttöys, vertaissuhteet

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Teoria ja keskeiset käsitteet	6
2.1	Sukupuoli-identiteetti 6	
2.1.1	<i>Sukupuoli ja identiteetti</i>	6
2.1.2	<i>Sukupuoli identiteettinä</i>	7
2.2	Tytöt ja tyttöys 10	
2.2.1	<i>Tyttöys tutkimuksen kohteena</i>	11
2.2.2	<i>Tyttöys ja tyttöyksiä tuottavat normatiivisuudet</i>	12
2.3	Vertais-suhteet nuoruudessa	13
2.3.1	<i>Vertais- ja ystävyys-suhteet</i>	13
2.3.2	<i>Vertais-suhteiden keskeiset ilmiöt</i>	15
3	Tutkimuksen toteuttaminen	18
4	Tyttöjen vertais-suhteiden merkitys sukupuoli-identiteetin rakentumisessa	20
4.1	<i>Vertais-suhteet sukupuoli-ilmaisua kontrolloimassa</i>	20
4.2	<i>Odotukset normeihin mukautumisesta</i>	22
4.3	<i>Tyttöporukkaan kuuluminen</i>	24
5	Pohdinta	28
	Lähteet	31

1 Johdanto

Sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti eli yksilön käsitys omasta sukupuolesta on ollut kiivaankin keskustelun aiheena viime vuosina. Esimerkiksi keväällä 2023 translakiuudistus tuotti aktiivista keskustelua sukupuolesta identiteetikysymyksenä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Rossi (2015) toteaaakin, että vaikka heterous ei ole samaan tapaan oletusarvoista kuin viime vuosituuhannella, edelleenkin trans- ja homofobisia sekä naisvihamielisiä mielipiteitä kantautuu ilmoille. Tietoisuutta sukupuolesta ja sen moninaisuudesta täytyy siis lisätä vihamielisyyden vähentämiseksi ja yleisen yhteisymmärryksen kasvattamiseksi. Aiemmassa suomalaistutkimuksessa sukupuoli-identiteettiä nuoruudessa on käsitelty lähinnä puberteetin ja diagnoosinnan näkökulmasta (esim. Kaltiala-Heino ym., 2018). Suomalaista tutkimusta tyttöjen välisistä vertaissuhteista (esim. Ojanen, 2011; Tormulainen, 2018) ja tyttöjen välisistä valtasuhteista ja suhdekulttuureista alakoulukontekstissa (esim. Puutio ym., 2021) on jonkin verran. Näissä ei kuitenkaan varsinaisesti käsitellä sen tarkemmin sukupuoli-identiteettiä ja vertaissuhteiden vaikutusta siihen, etenkin spesifisti tyttöihin keskittyen, vaan fokus on (tyttöjen) vertaissuhteissa omana ilmiönään.

Tässä tutkimuksessa mielenkiinto on siinä, miten eri tavoin nuorten tyttöjen väliset vertaissuhteet vaikuttavat tyttöjen mahdollisuuksiin rakentaa omia sukupuoli-identiteettejään. Tutkimusaihe valikoitui oman pääaineeni kasvatuspsykologian ja sivuaineeni sukupuolentutkimuksen kiinnostavista teemoista sekä omista nuoruuden kokemuksista osana tiivistä tyttöpopulua. Ojasen (2022) mukaan tyttöys ei kuitenkaan ole pelkkien psykologisten kehitystehtävien tai biologisten prosessien määrittämä elämänvaihe, joten tässä tutkimuksessa tyttöyden ja sukupuoli-identiteetin tarkastelussa otetaan huomioon myös sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet. Nuoren oman identiteetin vahvistuessa ja käsityksen itsestä kasvaessa kysymykset sukupuoli-identiteetistä nousevat oleellisiksi, ja vertaiset saattavat vaikuttaa siihen, miten nuori ajattelee ja kokee sukupuoli-identiteetin eri osa-alueet (Kornienko ym., 2016). Tämän vuoksi koen tärkeäksi tutkia tapoja, miten nuorten väliset vertaissuhteet vaikuttavat sukupuoli-identiteetin rakentamisen mahdollisuuksiin.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen kirjallisuuskatsauksen keinoin sukupuoli-identiteetin rakentamista nuorten vertaissuhteissa yhdellä tutkimuskysymyksellä:

”Millä tavoin tyttöjen väliset vertaissuhteet vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin rakentaa sukupuoli-identiteettiään nuoruudessa?”

Tutkimus on rajattu ainoastaan noin 13–17-vuotiaiden tyttöjen välisiin vertaissuhteisiin, kiinnostuksen ollessa siinä, miten vertaisten kanssa ja vertaissuhteiden keskellä jaetut kokemukset vahvistavat tai heikentävät yksilön mahdollisuuksia rakentaa sukupuoli-identiteettiään. Perustelen ikärajausta sillä, että kiinnostus on nimenomaan nuorissa, ei alakouluikäisissä lapsissa tai myöskään aikuisissa. Tutkimus asettuu Suomalaisen ja länsimaisen yhteiskunnan kontekstiin, täyttäen samalla tyttöjen sukupuoli-identiteettiä koskevan tutkimusaukon. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä sukupuolen moniulotteisuudesta ja etenkin sukupuolen merkityksestä tärkeänä identiteetin osa-alueena ja luojana sekä siitä, mikä merkitys sosiaalisilla suhteilla on sukupuoli-identiteetin rakentumiselle. Tutkimus on toteutettu narratiivisena kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, perehtyen aiempaan tutkimukseen ja juontamalla tuloksia ja johtopäätöksiä näistä. Lähestyn aihetta sukupuolentutkimuksen ja psykologian tieteenaloja yhdistäen. Näiden lisäksi hyödynnän tyttötutkimusta, joka on feminististä tutkimusta eri-ikäisistä tytöistä ja alana monitieteinen, erityisesti kuitenkin vakiintunut humanistis-yhteiskunnallisilla aloilla (Ojanen, 2022).

Ensimmäisessä käsittelyluvussa esitellään tutkimuksen kannalta tärkeät käsitteet ja teoria. Tutkimuksen kannalta oleellisinta on ensin määritellä sukupuoli ja identiteetti erikseen, jonka jälkeen voidaan tarkastella sukupuoli-identiteettiä ja esimerkiksi sen ilmentymistä. Tämän jälkeen määritellään tyttöys erityisesti nuoruuden kautta hyödyntäen suomalaista tyttötutkimusta. Samassa yhteydessä tarkastellaan myös etenkin tytöille asetettuja sukupuolinormeja ja -stereotypioita sekä tarkastellaan feminiinisyyttä ja sen merkitystä. Vertaissuhteita käsitellessä tarkastellaan yleisesti nuorten keskuudessa esiintyviä ilmiöitä, kuten suosiojärjestelmiä, kiusaamista sekä mukaan kuulumiseen liittyviä paineita. Pyrkimys on avata näitä teemoja mahdollisimman laajasti aiheen rajauksen puitteissa. Toisessa luvussa avataan tutkimuksen menetelmä ja perusteet, joilla aineisto on valikoitunut. Kolmannessa luvussa esitellään tutkimustulokset ja viimeisessä luvussa on johtopäätösten lisäksi pohdintaa tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta sekä haasteista.

2 Teoria ja keskeiset käsitteet

Tutkimuksen kannalta oleellimmat käsitteet ovat sukupuoli-identiteetti, tyttöys ja vertaissuhteet. Jotta voitaisiin tutkia tyttöjen välisten vertaissuhteiden vaikutusta sukupuoli-identiteettiin, täytyy ensin avata sukupuoli-identiteetin moniulotteisuutta. Oleellista on myös määrittellä, mitä tarkoitetaan työllä, tyttöydellä ja luonnehtia tyttöjen välisiä vertaissuhteita.

2.1 Sukupuoli-identiteetti

2.1.1 Sukupuoli ja identiteetti

Sukupuoli-identiteetin määrittelyn kannalta on kuitenkin välttämätöntä määrittellä ensin erikseen sukupuoli ja identiteetti. Sukupuoli on olennainen osa ihmisen koko identiteettiä ja se säätelee monia ihmisen elämän osa-alueita, kuten vapaa-aikaa ja ihmissuhteita sekä akateemista ja ammatillista puoltakin (Egan & Perry, 2001). Terveystieteiden tutkimuskeskus [THL] (2020) tuo sukupuolen määritelmässä esille sukupuolen ruumiillisen ulottuvuuden, kuten anatomian, kromosomit ja hormonit eli ”biologisen sukupuolen” sekä naiseuden ja mieheyden sosiaaliset merkitykset ja sukupuolinormit eli ”sosiaalisen sukupuolen”. Butler (2006) luonnehtii sosiaalista sukupuolta niiksi kulttuurisiksi merkityksiksi, jotka biologisesti sukupuolinen keho omaksuu.

Biologinen sukupuoli on tapana erottaa tai havaita selkeämmin kuin sosiaalinen sukupuoli, feminiinisyyden ja maskuliinisuuden ollessa hankala ymmärtää erillisinä performatiivisina konsepteina (Sanders, 2015). Sukupuoli on siis paljon monitahoisempi kokonaisuus, kuin pelkkä kahtiajako miehiin tai naisiin ruumiillisten ominaisuuksien perusteella. Butler (2006) on tuonut esiin performatiivisen sukupuolen käsitteen, jonka mukaan sukupuoli on toistoa ja rituaali sekä muodostuu jatkuvasti ylläpidettyjen tekojen sarjana, jotka esitetään sukupuolitehulla kehon tyylittelyllä. Butlerin (2006) mukaan sukupuolta siis tuotetaan jatkuvasti teoissa. Kun ihmiset operoivat jatkuvasti feminiinisyyden tai maskuliinisuuden jatkumoilla, tulevat he huomaamattaan esittäneekseen niitä ominaisuuksia, joita pidetään feminiinisinä tai maskuliinisina (Migdalek, 2021). Voidaan siis todeta, että kun jokin tapa ilmentää sukupuolta tuntuu ”luonnolliselta”, tulevat kulttuuriset ja diskursiiviset toiminnot näkyviin. Sukupuoli on siis laajempi kokonaisuus, joka käsittää fyysisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia ja näiden yhteistoimintaa.

Identiteetillä puolestaan viitataan yksilön omaan käsitykseen tai mentaaliseen kuvaan itsestään (Steensma ym., 2013). Rossi (2015) kuvaa identiteetin ja toimijuuden tapahtuvan suhteessa toisiin ihmisiin, kokemalla eroavaisuutta tai yhteenkuuluvuutta. Identiteettiä tulee myös lähestyä johonkin kuulumisena. Identiteetti- sana on johdettu latinan sanasta *identitas*, joka viittaa samaisuuteen muiden ihmisten kanssa tietyllä tavalla (Steensma ym., 2013). Tämä kuuluminen ja suhteissa oleminen eivät kuitenkaan synny itsestään, vaan identiteetin muodostaminen vaatii työtä, joka tapahtuu aina joidenkin reunaehtojen mukaan (Rossi, 2015). Rossi (2015) tähdentää, ettei identiteetti ole vapaasti valittavaa erojen leikkiä ja yksilön oman tahdon varaista pukeutumista tiettyyn sukupuoleen. Identiteetin voi myös määrittää ihmisen mielikuvana itsestään, näin ollen viitaten tietynlaiseen samaisuuteen suhteessa muihin (Steensma ym., 2013). Henkilökohtaiseen identiteettiin sisältyy arvot, periaatteet ja roolit, jotka yksilö on omaksunut.

Identiteetin muodostuminen taas on yksilöllinen prosessi, jossa nuori tutkii ja sitoutuu identiteettiä määrittäviin rooleihin ja arvoihin lukuisilla elämän osa-alueilla, kuten uskonto, ihmisuhteet ja sukupuoliroolit (Steensma ym., 2013). Nuoruudessa tapahtuvat normatiiviset kehitykselliset muutokset identiteetissä oletetaan johtuvan muun muassa kognitiivisten kykyjen kehityksestä sekä sosiaalisten ympäristöjen ja ihmissuhteiden kasvaneesta monimutkaisuudesta (DeLay ym., 2018). Identiteetti on siis sosiaalisesti rakentunut ja suhteisena muihin ihmisiin oleva käsitys itsestä.

2.1.2 Sukupuoli identiteettinä

Sukupuolella voidaan myös tarkoittaa yksilön sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisua (THL, 2020). Sukupuoli-identiteetin kehitys alkaa jo varhain, eikä suinkaan vasta nuoruudessa. Esimerkiksi jo 2–3- vuotias lapsi osaa vastata kysymykseen mitä sukupuolta hän on, ja parin vuoden päästä lapsi hahmottaa sukupuolen pysyvyyden eli ymmärtää, että sukupuoli ei muutu esimerkiksi ulkoisen olemuksen muuttuessa (Egan & Perry, 2001). Identiteetin kehitys ei kuitenkaan pysähdy lapsuuteen, vaan jatkuu nuoruuteen asti ja vielä pidempäänkin. Sukupuoli-identiteetin kehityksen onkin arveltu olevan todennäköisimmin tulosta monimutkaisesta biologisten, ympäristöllisten ja psykologisten tekijöiden vuorovaikutuksesta (Steensma ym., 2013).

Sukupuoli-identiteetti kehittyy useimmiten fyysisten sukupuolen ominaisuuksien kanssa yhdenmukaisesti, muttei kuitenkaan kaikissa tapauksissa (Steensma ym., 2013). Butler (2006)

argumentoi, ettei sosiaalinen sukupuoli ole biologisen sukupuolen kausaalista seurausta, eikä se näytä yhtä pysyvältä kuin biologinen sukupuoli. Butlerin (2006) mukaan biologinen sukupuoli jaetaan perinteisesti ja kyseenalaistettavasti kahteen, ja koska sosiaalinen sukupuoli ei ole seurausta biologisesta, ei ole mitään syytä olettaa myös sosiaalisen sukupuolen jakautuvan kahteen. Eganin ja Perryn (2001) tutkimus sukupuoli-identiteetin moniulotteisuudesta on ollut hyvin merkittävä kehityspsykologian kentällä ja tutkimuksen julkaisemisen jälkeen tutkimus sukupuoli-identiteetistä lähti kukoistamaan (Kornienko ym., 2016).

Tutkimuksen mukaan sukupuoli-identiteetti kattaa viisi dimensiota eli ulottuvuutta, joista ensimmäinen kehittyy varhaislapsuudessa, kun lapsi kykenee tunnistamaan oman sukupuolensa (Egan & Perry, 2001). Keskilapsuuteen mennessä neljä muuta itsekäsityksen aluetta kehittyvät muodostaen sukupuoli-identiteetin rakenteen (Kornienko ym., 2016). Näitä ovat sukupuolinormeihin mukautuminen (*gender conformity*), sukupuolityypillisyyden kokemus (*gender typicality*), sukupuoliryhmien välinen puolueellisuus eli oman ryhmän suosinta (*intergroup bias*) ja sukupuolityytyväisyys (*gender contentedness*). Sukupuoli-identiteetti on siis moniulotteinen ja nuori voi tuntea tyyppillisyyttä joillain sukupuolen osa-alueilla, kun taas epätyypillisyyttä joillain osa-alueilla (Jewell & Brown, 2014).

Sukupuolinormeihin mukautuminen tarkoittaa koettua painetta sukupuolelle yhdenmukaiseen käyttäytymiseen (*konforismi*) (Kornienko ym., 2016). Tällä viitataan yksilön koettuun paineeseen mukautua sukupuolistereotypioihin esimerkiksi perheeltä tai vertaisilta. Mastari ja kollegat (2023) erottavat mukautumiseen pyrkimisen aiheuttamisesta paineista muilta tulleen paineen, itseltä tulleen paineen eli sukupuolinormien sisäistämisen sekä sukupuolityypillisyyden eli sukupuolinormien ulkoistumisen. He tähdentävät, että itseltä tullut paine sukupuolinormeihin mukautumiseen viittaa subjektiiviseen tärkeyteen, jota yksilö liittyy tyyppillisenä esimerkkinä sukupuoliryhmän jäsenenä olemiseen. Tämä kuvastaa juuri normien sisäistämistä.

Sukupuolityypillisyydellä viitataan siihen, kuinka tyyppilliseksi sukupuolen edustajaksi yksilö itsensä kokee (Jewell & Brown, 2014). Kuitenkin on myös mahdollista olla useita sukupuolella tyyppillisiä piirteitä samanaikaisesti sukupuolelle epätyypillisten piirteiden kanssa. Käsitteet siitä, mikä on sukupuolelle tyyppillistä, oletetaan taas juontuvan moniulotteisesta yksilön ympäristön havainnoinnista ja tulkintojen tekemisestä (Egan & Perry, 2001). Kun riittävä määrä sukupuolelle yhdenmukaisia piirteitä havaitaan muissa ihmisissä, yksilö voi tuntea sukupuolityypillisyyttä. Sukupuolityytyväisyys taas viittaa siihen, kuinka tyytyväinen yksilö on omasta sukupuolesta tai sukupuoliryhmästään (Kornienko ym., 2016).

Sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti voidaan myös nähdä tehtynä ja tuotettuna (Pirskanen, 2006). Sukupuoli-identiteetti kuvastaa henkilön käsitystä ja sisäistä tunnetta itsestä naisena, miehenä tai muuna binäärisen sukupuolijaon ulkopuolisena. Yksilön käsitys määriteltyyn sukupuoleen kuulumisesta määrittää myös, miten ihmiset näkevät itsensä ja täten luoden pohjan vuorovaikutukselle muiden ihmisten kanssa (Steensma ym., 2013), jolloin voidaankin puhua jaetussa sosiaalisessa tilanteessa, vastavuoroisuuden kautta syntyneestä tilanteisesta sukupuolesta (Pirskanen, 2006). Pirskasen (2006) mukaan identiteetit perustuvat jäsenyyksiin erilaisissa ryhmissä ja identiteetin esiin pistävyys vaihtelee tilanteittain ja yksilöittäin. Ei siis ole olemassa yhtä ja kiinteää sukupuoli-identiteettiä, joka toistuu samana tilanteesta toiseen, vaan muiden identiteettien tavoin sukupuoli-identiteettikin on tilanteista ja esitettyä.

Sukupuoli-identiteetin rakentumisen kannalta ruumiilla on myös iso vaikutus, sillä vaikka sukupuoli on sosiaalisesti rakentunut, ruumis on tästä huolimatta materiaallinen (esim. Migdalek, 2021; Pirskanen, 2006). Ruumiit saavat sukupuolittuneita merkityksiä ja ovat sosiaalisissa käytännöissä sekä toimijoita että kohteita. Ne myös eroavat toisistaan materiaalisesti, muotonsa ja mallinsa puolesta, tuottaen ihmisille erilaisia kokemuksia omasta ruumiistaan näille eroille annettujen sosiaalisten ja sukupuolittuneiden merkitysten myötä (Aaltonen, 2006). Kulttuurissa ja historiallisessa hetkessä tietty käyttäytyminen tai ilmentyminen ovat merkattu sukupuolittuneiksi, joko feminiiniseksi tai maskuliiniseksi ja kohdistettu vain nais- tai miesruumiille (Sanders, 2015). Sukupuolitettu käytös tai ruumiillinen ilmentymä ovat kuitenkin usein vain hetkellisiä, muuttuen kulttuurin ja ajan muuttuessa: esimerkiksi naiset voivat käyttää housuja ilmentäen samanaikaisesti feminiinisyyttä, toisin kuin aiemmin historiassa. Yksilön ruumiillistuneeseen käyttäytymiseen vaikuttaakin sukupuolen lisäksi lukuisat tekijät, kuten sosiaalinen luokka, kulttuurinen tausta, ikä ja kyvykkyys (Migdalek, 2021). Erityisesti tyttöjen tapauksessa ruumiillisuus kytkeytyy keskeisesti juuri keskusteluihin feminiinisyydestä (Tormulainen, 2018).

Sukupuoli-identiteettiä voi myös tarkastella kahdesta lähtökohdasta, eli miten yksilö samaisuu tai tuntee yhteensopivuutta niin omaa sukupuolta oleviin vertaisiin ja toisaalta toista sukupuolta oleviin vertaisiin (DeLay ym., 2018; Egan & Perry, 2001). Sukupuoli-identiteettiä ei siis käsitellä vain kaksijakoisesti naiseutena tai mieheytenä, vaan suhteisena koettuun omaan ja toiseen sukupuoleen (DeLay ym., 2018). Eganin ja Perryn (2001) tutkimuksessa näitä lähtökohtia tarkastellaan jatkumolla, toisessa päässä koettu yhteensopivuus omaan sukupuoleen ja toisessa koettu yhteensopivuus toiseen sukupuoleen. Lisäksi suurimmassa osassa tutkimuksis-

ta sukupuolityypillisyyttä tarkastellaan jatkumolla (Jewell & Brown, 2014). Sukupuoli voidaan siis ymmärtää jatkumona ja suhteisena toiseen sukupuoleen.

Tämän työn kontekstissa identiteetti ja sukupuoli käsitetään muovautuvan sosiaalisissa ympäristöissä ja nuoruuden vertaissuhteiden kautta. Täten sukupuoli-identiteettikin kehittyy sosiaalisessa kontekstissa ja ilmentyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jonka lisäksi se on myös sidottuna fyysiseen ruumiiseen. Sukupuoli-identiteetti pitää sisällään tämän työn kontekstissa ruumiillisen ilmaisun, kokemukset tyyppillisyydestä ja sukupuolinormeihin mukautumisen. Sukupuolityytyväisyys on vähemmän tutkittu ulottuvuus (Kornienko ym., 2016), joten se jää myös vähemmälle käsittelylle tässä tutkielmassa. Sukupuoliryhmien välinen puolueellisuus nousee tarkastelussa esille oman sukupuoliryhmän suosimisen kautta. Annetuilla raameilla sukupuoli-identiteettiä tarkastellaan erityisesti tyttöjen ja tyttöyden näkökulmasta.

2.2 Tytöt ja tyttöys

Tyttöihin rajautuvan tutkimuksen voidaan nähdä syntyneen 1970-luvulla Englannissa, jossa kritisoitiin poikanäkökulman vallitsevan nuorisotutkimusta (Tormulainen, 2018). Suomalaisen tyttö tutkimuksen historia on melko lyhyt, noin 30 vuotta (Ojanen, 2022). Tyttö tutkimus sisältää sekä nuoruuden että lapsuuden tutkimusta, vaikkei varsinaista tyttö ikää määritelläkään tarkasti. Tormulaisen (2018) mukaan tyttö lapset ovat jo tietoisia feminiinisestä identiteetistään samaan aikaan kuin keski-ikäkin lähestyvät naiset kutsuvat itseään ja ikäisiään hilpeästi tytöiksi. Tyttö tutkimuksessa tyttöys myös ajatellaan neuvoteltavaksi ja jatkuvasti liikkeessä olevaksi kulttuuriseksi konstruktioksi, jossa on esillä konventionaaliset sukupuolen esittämisen ja tekemisen tavat (Ojanen, 2022). 1990-luvulla tyttö-sana kävi myös läpi uudelleenmäärittymisen, jonka myös tyttöys ei enää liitetty yksinomaan lapsellisuuteen (Tormulainen, 2018). Uudistuksen myötä *tyttö* ymmärrettiin adjektiiviksi, johon liittyy tunteita nuoruudesta, älykkyydestä, äänekkyydestä ja naisellisesta vahvuudesta. Tyttö on siis kulttuurinen kategoria (Ojanen, 2022). Tyttö tutkimuksen kiinnostuksen kohteina on muun muassa se, millaisissa tiloissa tytöt elävät ja millaisia kulttuurisia tiloja he muodostavat sekä mitä merkityksiä he näille kulttuureille antavat (Tormulainen, 2018).

Keskeistä tyttö tutkimusta on julkaistu viime vuosikymmenen aikana paljon Suomessa etenkin väitöskirjojen tiimoilta. Ojanen (2011) on tutkinut väitöskirjassaan hevostalleilla ilmentynyttä tallityttö kulttuuria, jonka yhdeksi piirteeksi on osoitettu esimerkiksi poikien sulkeminen kulttuurin ulkopuolelle. Kulmalaisen (2015) väitöskirjatutkimus sijoittuu taas yläkouluun tyttöjen

välisille suosiojärjestelmille, osoittaen tyttöjen välisen kaverisuosion heteronormatiiviset ehdollisuudet. Tormulaisen (2018) tutkimus sijoittuu spesifiin populaarikulttuurin ilmiöön, 1990–2000-luvuille sijoittuvaan tyttöenergiakulttuuriin. Tyttöenergiaan kytkeytyy vahvasti yksilön kokemukset voimaantumisen ja yhteisöllisyydestä, mutta myös vastustamisesta ja välinpitämättömyydestä. Puutio ja kollegat (2021) ovat taas tutkimuksessaan keskittyneet nuorempien, alakouluikäisten tyttöjen välisiin heteronormatiivisestikin värittyneisiin suhdetekulttuureihin ja kietoutumiin.

2.2.1 Tyttöys tutkimuksen kohteena

Tyttöyteen liittyy myös moninaisuutta ja se rakentuu intersektionaalisesti tyttöjen välisissä eroissa. Juridisia, laissa tunnistettuja sukupuoliä on Suomessa vain kaksi, nainen ja mies (Setary). Tiedetään kuitenkin, että sukupuoli on tätä moninaisempi ilmiö. Tyttöjä täytyy siten tarkastella intersektionaalisesti, sillä kokemus tyttöydestä ei ole kaikilla sama. Intersektionaalisuuden käsitteellä tarkoitetaan erojen leikkaantumista, risteämistä ja yhteisvaikutusta (Rossi, 2015). Intersektionaalisessa ajattelussa pelkkä sukupuoli ei siis riitä identiteetin analysoinnin lähtökohdaksi, vaan täytyy ottaa huomioon myös muita tekijöitä kuten ikä, etnisyys ja yhteiskuntaluokka sekä seksuaalisuus. Nämä erot leikkaavat toisiaan ja vaikuttavat toisiinsa yksilöllisesti ja tapauskohtaisesti (Tormulainen, 2018). *Tyttö-*ryhmän jäsenten välillä on siis toisiaan leikkaavia eroja, jotka vaikuttavat kokemukseen tyttöydestä.

Tyttöydellä tai sillä, mitä on olla tyttö ei siis ole tarkkaa määritelmää. Tyttöyttä rakennetaan ja tuotetaan jatkuvasti suhteessa naiseuteen, poikuuteen ja miehuuteen sekä julkisessa keskustelussa tytöt nähdään usein yhtenäisenä, pojille vastakkaisena ryhmänä (Tormulainen, 2018). Tyttöidentiteetin jakaminen muiden kanssa ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki tytöt kokisivat tyttöyden tai naiseuden samoilla tavoilla, sillä tytöt itsessään ovat erilaisia toisistaan (Sanders, 2015). Tytöt ilmentävät ja toteuttavat feminiinisyttä ja maskuliinisuutta samanaikaisesti ja vaihtelevilla tavoilla, osoittaen tyttöjen ja naisten kirjavat subjektipositiot.

Tyttöjen kirjavista subjektipositioista huolimatta tyttöyteen liitetään feminiinisyys ja feminiinisinä pidettyjen piirteiden korostaminen. Feminiinisyys ja maskuliinisuus ovat käsitteinä melko vaikeita määrittää tai rajata (Sanders, 2015). Eräässä tutkimuksessa feminiinisyys käsitetään sukupuolijatkumolla ilmentymäksi, joka taipuu kohti hellyyttä, siroutta, herkkyyttä, pehmeyttä ja mukautuvaisuutta (Migdalek, 2021). Feminiinisyys yhdistetään kuitenkin esimerkiksi käyttäytymismalliin, joka edistää sosiaalista koheesiota ja sosiaalisten suhteiden

luomista (Read, 2011). Feminiinisyys (ja maskuliinisuus) voidaankin nähdä pikemminkin käyttäytymisen kuvauksina, kuin sukupuoli-identiteetin kategorioina (Sanders, 2015). Feminiinisuuden liitetään myös vahvasti heteronormatiivisen raamin käsitys miehiin kohdistuvasta halusta, jolloin feminiinisesti itseään esittävä tyttö tai nainen tulkitaan automaattisesti myös heteroksi. Sosiaalisesti vallitsevat feminiinisuuden rakennelmat voidaan jollain tavoin nähdä korostavan passiivisuutta toimijuuden ja vallan sijaan (Read, 2011). Esimerkiksi ulkonäkökeskeisyyttä ja viehättävyyttä korostetaan enemmän kuin aktiivisuutta ja saavutuksia. Read (2011) näkee tämän kuitenkin liian yksinkertaistettuna käsityksenä, ja argumentoikin, ettei viehättävyyttä tavoitella passiivisen heteroseksuaalisen huomion takia, vaan saavuttaakseen aktiivisesti sosiaalista suosiota ja statusta. Ulkonäkökeskeisyyden yhtenä elementtinä liittyy tytöillä erityisesti yhteiskunnallinen negatiivinen suhtautuminen lihavuuteen (Fragó ym., 2022). Samat ulkonäkökeskeisyyden ja viehättävyyden piirteet ovat haluttuja kaverisuosion saavuttamiseksi tyttöjen keskuudessa (Read, 2011). Feminiinisyys on siis ennen kaikkea tekemistä, tuottamista ja olemisen tapaa.

2.2.2 Tyttöys ja tyttöyksiä tuottavat normatiivisuudet

Tyttöyteen liittyy heteronormatiivisia odotuksia. Heteronormatiivisuus tarkoittaa oletusta, jonka mukaan ihmiset jakautuisivat kahteen toisilleen vastakkaiseen ja toisiinsa vetoa tuntevaan sukupuoleen eli naisiin ja miehiin (THL, 22.12.2022). Tämän ajattelun myötä heteroseksuaalisuus nähdään muita suuntauksia normaalimpana ja luonnollisempana sekä tavoiteltavampana. Heteronormatiivisuus on vuosikymmenten saatossa muodostunut länsimaisessa kontekstissa oletusarvoiseksi tavaksi käsittää sukupuolta ja seksuaali-identiteettikategorioita (Sanders, 2015). Lisäksi heteronormatiivisuus osaltaan rakenteellistaa tyttöjen ja naisten ystävyysuhteita muun muassa sukupuolen ilmaisua säätelevien tyttöjen välisten valtasuhteiden kautta. Yksi sukupuolia normittava ja stereotyyppioita luova ilmiö on siis heteronormatiivisuus.

Tähän kaksijakoiseen sukupuolijärjestykseen liittyy myös käsitys tytöille ja pojillekin tyypillisestä käytöksestä (Tormulainen, 2018). Sukupuolirooleissa ja -stereotyyppioissa eli yksinkertaistuksissa molemmissa kiteytyy sukupuolen perusteella asetetut uskomukset esimerkiksi käyttäytymisestä, ominaisuuksista tai persoonallisuuden piirteistä (Pirkanen, 2006; Steensma ym., 2013). Sukupuoleen liitetään myös odotuksia feminiinisuudesta tai maskuliinisuudesta, joita ei kuitenkaan voida suoraan rinnastaa biologiseen sukupuoleen (Pirkanen, 2006). Itsensä tytöksi luokitteleva voi myös siis olla maskuliininen. Sukupuolinormit esimerkiksi esittävät

tytöt ja naiset välittävinä, emotionaalisina ja empaattisina, joiden fokuksena on muiden auttaminen ja muista huolehtiminen (Mastari ym., 2023). Nämä normit määrittävät, miten tyttöjen ja naisten tulisi käyttäytyä ja mitä rooleja heidän tulisi ottaa.

Tyttöihin liitetään negatiivisiakin asenteita. Mastari ja kollegat (2023) jaottelevat seksistiset asenteet vihamieliseen seksismiin ja hyväntahtoiseen seksismiin. Vihamielinen seksismi on rankaisukeino ja kohdistuu usein naisiin, jotka haastavat sukupuolinormeja, sisältäen ilmiselviä negatiivisia stereotyyppioita, jotka esittävät naiset alempina, kontrolloivina tai manipuloivina. Esimerkiksi koulukontekstissa huorittelu kohdistuu niihin tyttöihin, joista ei pidetä vaikkapa äänekkyyden ja näkyvyyden takia (Aaltonen, 2006). Hyväntahtoinen seksismi ilmaistaan näennäisesti positiiviseen ja romanttiseen sävyyn, mutta todellisuudessa maalaten kuvaa naisista riippuvaisina miehistä (Mastari ym., 2023). Hyväntahtoinen seksismi on varattu sukupuolinormeihin mukautuville naisille, ja naiset esitetään siinä välittävinä, hoitavina ja jopa moraalisesti miehiä ylempinä, mutta samanaikaisesti haavoittuvaisina ja apua vaativina.

Tyttöys rakentuu siis jatkuvasti teoissa tekemisen tavoissa ja olemisessa, eikä se ole sama asia kuin olla tyttö, joka taas viittaa kulttuuriseen kategoriaan. Tyttöydessä korostuu odotukset heteronormatiiviselle feminiinisyydelle ja odotus tietynlaisesta feminiinisyydestä ulottuu taas odotuksiin tietynlaisesta käyttäytymisestä aina tietynlaiseen pukeutumiseen ja ulkonäköön. Esimerkiksi seksismi on yritys pitää näitä odotuksia yllä tyttöjen käyttäytymisestä ja olemuksesta.

2.3 Vertaissuhteet nuoruudessa

2.3.1 Vertais- ja ystävyssuhteet

Salmivalli (2005) määrittelee vertaissuhteet samanikäisten, suunnilleen samalla kehitystasolla olevien lasten ja nuorten välisiksi suhteiksi. Vertaiset ovat taas henkilöitä, jotka ovat lapsen tai nuoren kanssa suunnilleen samalla tasolla emotionaalisessa, sosiaalisessa tai kognitiivisessa kehityksessä. Tämän tutkimuksen fokuksessa olevat nuoruusikäiset tytöt ovat siis tämän määritelmän mukaan vertaisia toisilleen. Vertaisten kanssa nuoret omaksuvat tietoja, taitoja ja asenteita sekä kokevat asioita (Salmivalli, 2005). Vertaissuhteiden on myös havaittu olevan usein niin iän kuin sukupuolenkin perusteella melko homogeenisiä, tarkoittaen että vertaisryhmät muodostuvat usein samanikäisistä ja samaa sukupuolta olevista nuorista (Kornienko ym., 2016; Salmivalli, 2005). Esimerkiksi Kornienko ym. (2016) havaitsivat tutkimuksessaan,

että seitsemäsluokkalaisten sitomat kaverisuhteet olivat 54 % todennäköisyydellä samaa sukupuolta olevan kanssa. Kahdeksaslukkalaisilla vastaava prosenttiluku oli 28. Toisaalta nuorien aikuistuesssa eri sukupuolta olevien väliset kaverisuhteet ja –porukat voivat usein yleistyä, kun sukupuoli ei enää merkitse vahvaa vastakkaisuutta vaan rinnakkaisuutta (Aaltonen, 2006).

Vertaissuhteiden vaikutuksia tarkastellessa on kiinnitetty paljon huomiota ystävyysuhteisiin ja toisaalta myös pienryhmiin ja kaveriporukoihin (Salmivalli, 2005). Ystävyys- ja kaverisuhteille on vaikea löytää yksimielistä määritelmää. Sanders (2015) kuvailee kaverisuhteita sateenvarjotermiksi, jonka raja näyttäisi asettuvan ei-seksuaalisille yksilöiden välisille suhteille, ottaen huomioon kuitenkin sen, ettei tämä määritelmä avaa yhtään mitä ”kavereiden” välillä tapahtuu. Salmivallin (2005) mukaan ystävyysuhteet käsitetään läheisiksi, vastavuoroisiksi ja kahdenvälisiksi suhteiksi. Ystävyys perustuu vastavuoroisuuteen ja vakiintuneisiin rooliodotuksiin, jonka lisäksi ystävyys on tekoja ja käytäntöjä (Armila & Käyhkö, 2022). Armila ja Käyhkö (2022) kuvaavat kaverisuhteiden olevan taas ystävyysuhteita huokoisempia ja väljäreunaisempia. Kaverisuhteet voivat vaikuttaa yksilöön suoraan määrittämällä esimerkiksi miten pukeutua, mistä pitää ja mistä ei (Tormulainen, 2018).

Nuoruus on ikäkausi, joka käsitetään useimmissa tutkimuksissa noin ikävuosiin 12–18 (Egan & Perry, 2001; Kornienko ym., 2016). Suomen Nuorisolaissa (Nuorisolaki 1285/2016) määritellään nuorilla viitattavan alle 29-vuotiaisiin. Nykyajan nuoruudessa kuitenkin yhdistyy eri elämänvaiheita ja ikäkausia, joka vaikeuttaa nuoruuden elämänvaiheen alkamisen ja päättymisen määrittämistä (Rahikka-Räsänen, 2013). Nuoruudessa suhde ympäröivään yhteiskuntaan kehittyä voimakkaasti ja nuori etsii omaa paikkaansa yhteiskunnan toimintajärjestelmissä sekä muodostaa suhdetta yhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin. Tormulaisen (2018) mukaan nuoruuteen kuuluu olennaisesti halu erottua joukosta, olla erilainen ja yksilöllinen. Toisaalta jonkinlaisen yksilöllisen erilaisuuden sijasta erilaisuus voi kuitenkin kytkeytyä toiseuteen ja normaalista poikkeavuuteen (Aaltonen, 2006). Ryhmäpaine ja ympärillä olevat ihmiset vaikuttavat yksilön päätöksissä valtavasti (Tormulainen, 2018). Nuoren tytön tai naisen kohtamat yhteiskunnalliset tai yksilön sisäiset ristiriidat vaikuttavatkin hänen kasvuunsa ja aikuisumiseensa yhteiskunnassa (Rahikka-Räsänen, 2013).

Erityisesti nuoruudessa vertaissuhteiden laatu muuttuu huomattavasti. Vertaisilta haetaan uudenlaista läheisyyttä, samalla kun itsenäistytään vanhemmista (Salmivalli, 2005). Vertaissuhteita aletaan odottamaan uudenlaisia asioita kuten sitoutumista, lojaalisuutta ja uskoutumista.

Nuoret myös arvioivat jatkuvasti, mihin he kuuluvat vertaistensa joukossa ja miksi kuuluvat (DeLay ym., 2018). Tällä tavoin nuoret osallistuvat jatkuvaan itsensä ja muiden arviointiprosessiin. Ainoastaan tyttöjen välille rajoittuvat vertaissuhteet ovat luonteeltaan homososiaalisia eli samaa sukupuolta olevien välisiä suhteita (Sanders, 2015), joka poikkeaa hieman homogeenisuys-termistä. Homososiaalisuuden termi ei kuitenkaan viittaa seksuaalisten elementtien läsnäoloon, kuten ei myöskään niiden poissaoloon, joten termi kattaa laajan valikoiman tyttöjen välisiä suhteita ja kanssakäymisiä (Sanders, 2015). Voidaankin siis puhua myös vertaissuhteita laajemmista suhdekulttuureista, jotka paikantuvat osaksi laajempia vertaiskulttuureja pitäen sisällään niin romanttiset ja seksuaaliset, kuin muunkin laatuiset vertaiskulttuurit (Puutio ym., 2021).

Koulu on yksi keskeinen areena, joka antaa fyysisen tilan nuorten keskeiselle sosiaaliselle toiminnalle (Aaltonen, 2006). Nuoruudessa elämää jäsentääkin usein alakoulun loppuminen ja yläkouluun siirtyminen, jota kuvataan myös ”leikin loppumisen” ja vakavan harrastamisen alkamisen ajankohtana (Tormulainen, 2018). Koulutoveruus on myös erityinen ystävyuden muoto, ja usein nuoret erittelevätkin omasta koulusta olevat ystävät ja ystävät, joita tavataan harrastuksissa ja vapaa-ajalla (Aaltonen, 2006). Nuoruudessa nimenomaan yläkoulu on ”tyttöikä” määrittävä ja jaksottava aika ja paikka, johon tapahtumia ja kokemuksia sijoitetaan (Tormulainen, 2018). Vapaa-ajalla taas saman koulun nuoret erkanevat eri tiloihin, toimintoihin ja porukoihin, joissa nuoret rakentavat eroja ja yhteyksiä osittain samojen tekijöiden kautta kuin koulussa (Aaltonen, 2006).

2.3.2 Vertaissuhteiden keskeiset ilmiöt

Vertaissuhteita luonnehtii myös vertaissuhteiden sisällä tapahtuvat ilmiöt, kuten suosiojärjestelmät ja asema, kuulumisen sekä kiusaaminen ja häirintä. Kaverisuosio viittaa koulun epävirallisiin järjestyksiin, jotka taas muodostuvat esimerkiksi oppilaskulttuureista sekä muista epävirallisesta vuorovaikutuksesta ja hierarkioista (Kulmalainen, 2015). Suosituimpana oleminen tarkoittaa taas Kulmalaisen (2015) mukaan sisäpiiriin kuulumista ja mahdollisuutta määrittää sosiaalisten suhteiden määrää ja kuulumisen tapaa. Suosiojärjestelmätkin ovat luonteeltaan heteronormatiivisia, sillä suosio vaatii erityisesti tytöiltä tiettyihin feminiinisiin muotteihin asettumista. Salmivalli (2005) toteaa, että asemaan ryhmässä vaikuttaa nuoren käyttäytymisen lisäksi muun muassa ulkonäkö, liikunnallisuus ja fyysiset poikkeavuudet, joskin näiden vaikutus vaihtelee ryhmästä toiseen. Erityisesti nuoruusikäiset arvostavat muodikasta

pukeutumista. Kulmalaisen (2015) mukaan kuitenkin kaverisuosioon liittyvät kategorisoinnit ja käytännöt liikkuvat usein hyväksytyin vuorovaikutuksen ja kiusaamisen rajoilla tai näiden välisellä harmaalla alueella. Epäsuositun nuoren asema voi johtaa kiusaamiseen tai väkivallan uhkaan (Read, 2011).

Kiusaaminen ilmiönä on vaikeasti määriteltävä ja mitattava kompleksisuutensa vuoksi (Hamarus & Kaikkonen, 2008). On kuitenkin yleisesti tiedostettu, että kiusaamiseen liittyy vallan epätasapaino, jonka lisäksi se on tapa luoda ja uudistaa kulttuurisesti hyväksytyjä ja arvostettuja arvoja ja ideoita. Kiusaamisen motiivina on usein vallan ja statuksen sekä suosion tai suuremman näkyvyyden saavuttaminen vertaisryhmässä (Hamarus & Kaikkonen, 2008; Salmivalli, 2005). Sosiaalista kiusaamista on muun muassa ryhmästä eristäminen ja juoruilu (Kulmalainen, 2015).

Niin sanottu homofobinen nimittely on vertaisten sortamisen muoto ja sen on todettu vahingoittavan nuorten kehitystä (DeLay ym., 2018). Vaikka homofobinen nimittely kohdistuu uhrin seksuaali-identiteettiin, monille nuorille tällaiset kommentit voivat tulla yhdistetyksi sukupuoli-identiteettiin ja -ilmaisuuksiin. Mittlemanin (2023) mukaan kiusaaminen vahvistaa niitä rajoja ja reunoja, jotka ovat sallittuja nais- ja mieskehoille, sillä kiusaamisen kautta nuoret oppivat kurinpidolla asettamaan muut ja itsensä ”oikeille” paikoille sukupuolibinäärin sisällä. Vertaisilla voi olla taipumus yhdistää sukupuoli ja seksuaalisuus, jonka myötä nuori voi ihmetellä, antaako hänen sukupuoli-identiteettinsä ja -ilmaisunsa tiettyä seksuaali-identiteettiä ehdottavia vihjeitä (DeLay ym., 2018). Erityisesti seksuaaliseen vähemmistöön kuuluvat nuoret kohtaavat läpi arkielämän läsnä olevaa sanktioiden systeemiä, joka kohdistuu ilmentettyyn feminiiniseen tai maskuliiniseen sukupuoli-ilmaisuuksiin (Mittleman, 2023).

Nuoruudessa koetaan yleisestikin paljon vertaisten asettamia paineita liittyen sukupuoleen ja seksuaalisuuteen. Esimerkiksi Rahikka-Räsänen (2013) tutkimuksessa haastateltavat 12–15-vuotiaat tytöt kertovat kokeneensa paineita aloittaa seurustelu jo alakoulussa, koska kaveripiirissä seurustelu oli niin yleistä. Aaltonen (2006) toteaa, että seurustelun aloittaminen esitetäänkin joskus erityisesti tyttöjen tavoitteena ja keskeisenä osa-alueena heidän keskinäisessä vertailussaan. Seurustelun aloittamisen lisäksi paineet aikuistua varhain ovat läsnä nuorten ajatuksissa ja Rahikka-Räsänen (2013) tutkimuksen nuoret pohtivatkin, onko heillä oikeus olla vielä lapsi. Nuoruudessa seksuaalinen herääminen, toisen varhaisempi kiinnostus seksuaalisuuteen ja ruumiillisuuteen liittyvistä asioista saattaa muuttaa ystävyysuhteita (Tormulainen, 2018). Aaltonen (2006) mukaan suurin osa seurustelevien vapaa-ajasta menee seuruste-

luun, joka on taas pois ystävien kanssa vietetystä ajasta. Tämä taas saattaa aiheuttaa konflikteja ystävien välille tai jopa ystävyysuhteiden katkeamista ystävien välille.

Tämän tutkimuksen kontekstissa vertaissuhteilla tarkoitetaan sateenvarjotermiä, joka kattaa kaikki tyttöjen väliset ei-romanttiset suhteet eli niin kaveri- kuin ystävyysuhteet. Molemmat ovat siis joka tapauksessa vertaissuhteita ja erityistä nuoruuden vertaissuhteissa on niiden merkitys ja laatu. Vertaissuhteisiin itsessään liittyy lukuisia eri sosiaalisia ilmiöitä ja prosesseja, mutta tämän tutkimuksen kannalta tärkeimpiä ovat tyttöjen suosiojärjestelmät ja sosiaalinen asema, kiusaaminen ja häirintä.

3 Tutkimuksen toteuttaminen

Tämä tutkimus toteutetaan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Salminen (2011) luonnehtii kuvailevaa kirjallisuuskatsausta jonkin aiheen yleiskatsauksena ilman tiukkoja sääntöjä tai rajoituksia, jolloin ilmiö pystytään kuvaamaan laaja-alaisesti. Tämän metodin käyttäminen on miltei välttämätöntä tutkimukseni kannalta, sillä aiempi tutkimus aiheesta on niin hajanaista. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tehdään ”tutkimusta tutkimuksesta”, joka tarkoittaa siis aiempien tutkimuksien tuloksien kokoamista perustaksi uusille tuloksille (Salminen, 2011). Metodini nimi ”katsaus” ei myöskään viittaa arkikielen lyhyeen vilkaisuun, vaan katsauksella viitataan kriittiseen tai uudelleen tehtävään arviointiin. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan laadullisessa tutkimuksessa onkin olennaisena osana aineiston harkinnanvarainen, teoreettinen tai tarkoituksenmukainen poiminta. Tutkimuksessani olen siis kriittisesti arvioinut aiempia tutkimuksia ja koonnut ne uudeksi tutkimukseksi sekä tuottanut uusia tutkimustuloksia.

Kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta voidaan erottaa narratiivisen kirjallisuuskatsauksen orientaatio (Salminen, 2011). Narratiivisen orientaation avulla pyritään antamaan laaja kuva käsiteltävästä ilmiöstä, tiivistämään aiempia tutkimuksia ja pääsemään johtopäätöksiin, johon olen tässä tutkielmassa myös pyrkinyt. Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on uudistaa tietoa tukittavasta asiasta ja lisäksi luoda aineistoon selkeyttä (Eskola & Suoranta, 1998). Löytynyt tieto esimerkiksi sukupuoli-identiteetistä saattoi olla jo melko vanhaa sekä hajanaista, joten tutkimukseni osallistuu siis uudistamaan ja selkeyttämään tätä kenttää. Pyrkimys on siis kasvattaa tietomäärää ja samalla tehdä hajanaisesta aineistosta mielekäästä ja selkeää (Eskola & Suoranta, 1998). Tutkimukseni tavoite on antaa laaja kuva nuoruusikäisten tyttöjen vertaissuhteiden vaikutuksesta sukupuoli-identiteettiin tiivistämällä aiempia tutkimuksia, jonka takia narratiivinen muoto on sopiva metodi tätä tutkimusta ajatellen.

Hakukoneissa olen käyttänyt hakusanoina *peer relations*, *tyttöys*, *girlhood*, *gender-identity* ja *adolescence*. Lisäksi olen yhdistellyt näitä, esimerkiksi ”*peer relations AND gender identity*”. Englanninkielisten hakutermin muodostamisessa kiinnitin erityistä huomiota sanoihin *sex* ja *gender*, jotka tarkoittavat eri asioita. Englannin kielen *sex* viittaa biologiseen sukupuoleen ja *gender* taas sosiaaliseen sukupuoleen (Butler, 2006). Tutkimuksen tarkoitus on ollut tarkastella nimenomaan sosiaalista ja koettua sukupuolta ja sukupuoli-identiteetin sosiaalista ulottuvuutta, joten valitsin kansainvälisistä aineistoista vain ne, joissa oli kyse sosiaalisesta sukupuolesta. Haasteita hakusanoissa toi myös sana ”*adolescent*”, sillä joissain artikkeleista ter-

millä viitattiin 13–17- vuotiaisiin (esim. Kornienko ym, 2016) ja joissain skaala oli huomattavasti laajempi, käsittäen 14–25- vuotiaat (esim. Mastari ym., 2022).

Tutkimuksessani käytetyt lähteet ovat olleet muun muassa vertaisarvioituja kansainvälisiä psykologisia tai kasvatustieteellisiä artikkeleita, joiden julkaisualustan JUFO-luokituksen olen myös tarkastanut. Kansainvälisiä tieteellisiä artikkeleita on haettu Google Scholarista, Scopuksesta ja Ebscosta Oulun yliopiston tarjoamien käyttöoikeuksien puitteissa. Suomalaisia julkaisuja on haettu Oula Finna -sivustolta sekä myös Google Scholarista. Lisäksi olen hyödyntänyt hyväksi toteamieni aineistojen lähdeluetteloa, josta olen löytänyt uutta lähdeaineistoa. Perehdyin myös kasvatusalalla merkittäviin julkaisualustoihin, kuten esimerkiksi Gender and Education-lehteen ja kasvatopsykologisiin lehtiin, kuten Developmental Psychology ja Social Development. Aineistojen julkaisuajan olen rajannut pääasiallisesti 2010- luvulta eteenpäin, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Nämä poikkeukset valitsin, koska koin niiden sisältävän informaation olevan edelleen ajankohtaisia ja yleisesti hyväksyttyä teoriaa, esimerkiksi Eganin & Perryn (2001) teoria moniulotteisesta sukupuoli-identiteetistä, jota olenkin käyttänyt ohuena kehikkona tulosten jäsentämisessä. Lisäksi olen käyttänyt Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Seta ry:n verkkosivuja hakiessani täsmällisiä määritelmiä tietyille käsitteille.

Valituista aineistoista olen johtanut omat tutkimustulokset muun muassa yhdistelemällä usean eri tutkimuksen tuloksia ja teoriaa, jotka täydensivät toisiaan muodostaen eheän kokonaisuuden. Olen siis jäsenellyt lähteitä niissä olevien yhteisten teemojen tai käsiteltyjen asioiden kautta ja järjestellyt tekstit teemojen mukaan. Teemoittelun avulla voidaankin saada tekstiaineistoista esiin tuloksia tai vastauksia esitettyihin kysymyksiin (Eskola & Suoranta, 1998). Suosin kansainvälisiä lähteitä käsitellessä niin sanottuja yleismaailmallisia teemoja, kuten sukupuoli-identiteetin teoriaa ja Suomalaisia lähteitä taas muun muassa vertaissuhteiden ilmiöitä tarkastellessa, joissa yhteiskunnallisella kontekstilla on suurempi merkitys.

4 Tyttöjen vertaissuhteiden merkitys sukupuoli-identiteetin rakentumisessa

Identiteetin katsotaan muodostuvan vahvasti sosiaalisten suhteiden kautta ja identiteettiä ilmenetään vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa samoin kuten sukupuoltakin (esim. DeLay ym., 2018; Pirskanen, 2006; Rossi, 2015). Yksilön oman identiteettityön kannalta vertaisryhmiin kiinnittymisellä onkin iso merkitys (Tormulainen, 2018). Lisäksi etenkin nuoruudessa, kun vertais- ja ystävyysuhteet vaikuttavat identiteetin rakentumiseen, identiteettejä etsitään, löydetään ja kokeillaan. Täten sukupuoli-identiteettikin on sidoksissa sosiaalisiin suhteisiin ja vertaisiin etenkin nuorilla, joilla identiteetin rakentamistyö on vielä kesken (esim. Kornienko ym., 2016). Sidos näkyy lukuisissa vertaissuhteiden osa-alueissa kuten vertaissuosiassa, hyväksynnässä, kiusoittelessa ja sortamisessa. Tässä tutkimuksessa valitusta tutkimusaineistosta nousi esiin kolme osa-aluetta, joilla tyttöjen väliset vertaissuhteet vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin rakentaa sukupuoli-identiteettiään.

4.1 Vertaissuhteet sukupuoli-ilmaisua kontrolloimassa

Sukupuoli-identiteetin rakentumiseen vaikuttaa oleellisesti sukupuoli-ilmaisun kontrollointi vertaisten toimesta. Sukupuolen kanssa yhteydessä olevaan käyttäytymiseen liittyvät palkkiot ja rangaistukset ovatkin vertaisten tapa vaikuttaa yksilön sukupuoli-identiteettiin (Kornienko ym., 2016). Tyttöjen välisissä vertaissuhteissa vallitsee vahva heteronormatiivisuus (Sanders, 2015), joka näkyy esimerkiksi siten, että soveliaaseen tyttöyteen katsotaan kuuluvan muun muassa heteroseksuaalisen mielenkiinnon osoittaminen vaikkapa poikabändejä fanittamalla (Aaltonen, 2006). Kulmalaisen (2015) mukaan tyttöjen sukupuoli ja seksuaalisuus ovat kuitenkin koulumaailmassa kontrolloidumpia kuin pojilla nimenomaan heteronormatiivisten asetelmien kautta. Vertaisryhmissä tapahtuvan sosiaalisen vertailun kautta nuori oppii paljon itsestään ja rakentaa sen avulla käsitystä itsestään ja ominaisuuksistaan (Salmivalli, 2005).

Kiusaamisessa keskeistä on kiusatuin ”toiseus” ja tietyn maineen luominen kiusatulle esimerkiksi juoruilemalla (Hamarus & Kaikkonen, 2008). Kiusaamisesta hieman eroavaa toimintaa on häirintä. Sukupuolinen häirintä nojaa sukupuolikategorian tunnistamiseen ja sukupuolen asettamiseen naurunalaiseksi tai häpeälliseksi (Aaltonen, 2006). Tytöt ja pojat kohtaavat sukupuolista häirintää toisistaan eriävin merkityksin, joskin kohteeksi voi joutua sukupuolesta tai seksuaalisuudesta riippumatta. Sukupuolinormeista poikkeavat yksilöt tulevat todennäköi-

semmin sosiaalisen kontrollin kohteeksi, ja toisintoimimisesta voi seurata eräänlainen sosiaalinen ”rangaistus”, joka voi olla hyvin hienovaraista, kuten paheksuva katse tai selkeää, kuten väkivalta tai kiusaaminen (Mastari ym., 2023). Kun sukupuoltaan epätyypillisesti ilmentävät kokevat tästä johtuvaa häirintää, on kyseessä oma ilmiönsä eli *gender policing* (Mittleman, 2023).

Kiusoittelua voi olla esimerkiksi homofobinen nimittely, jonka on havaittu vaikuttavan suoraan nuorten sukupuoli-identiteettiin (DeLay ym., 2018). Sekä huorittelussa että homotellussa on kyse oikeanlaisen heteroseksuaalisen naiseuden ja mieheyden valvomisesta (Aaltonen, 2006). DeLay ja kollegat (2018) havaitsivat, että enemmän homofobista nimittelyä kokeneet nuoret kertoivat tunteneensa olonsa huomattavasti vähemmän samankaltaiseksi omaa sukupuoli-identiteettiä kohtaan ja taas samankaltaisemmaksi toista sukupuolta kohtaan. He huomasivat, että nimenomaan homofobinen nimittely muista vertaisten sortamisen muodoista vaikutti nuorten sukupuoli-identiteettiin kaikista eniten. Tässäkin on eroja tyttöjen ja poikien välillä: lesbo-sanalla on suurempi yhteys todelliseen seksuaaliseen suuntautumiseen, kuin homo-sanalla todelliseen homouteen, jonka takia lesbo- nimitystä käytetäänkin vain tietyistä tytöistä (Aaltonen, 2006). Vain yhteen tyttöön kohdistuvaa huorittelua käytetään myös tyttöjen toimesta rankaisukeinona tai kostona, jos on itse haukkunut ensin jotain toista. Kun nuoren käsitys itsestä on haastettu vertaisten puolesta, voi tämä johtaa identiteettihämmennykseen ja mahdollisesti muutokseen (DeLay ym., 2018). DeLay ja kollegat (2018) toteavatkin, että täten homofobinen nimittely nuoruudessa voi tarjota sellaisen sosiaalisen kontekstin, joka edistää yksilön identiteetissä tapahtuvia muutoksia.

Nuorille voi aiheutua paineita mukautua sukupuoleen riippuen vertaisilta saadusta hyväksynnästä tai torjunnasta nuoren mielenkiinnonkohteita, käyttäytymistä tai olemista kohtaan (Kornienko ym., 2016). Lisäksi samassa tutkimuksessa havaittiin, että tytöt kokevat matalampaa painetta mukautua sukupuoleen liitettyihin stereotypioihin kuin pojat. Vaikka tytöillä on siis paineita mukautua sukupuolistereotypioihin ja -normeihin, on tytöillä enemmän vapautta esimerkiksi sukupuolen ilmaisun suhteen. Kuitenkin maskuliinisesti itseään edustavat tytöt voivat joutua asetetuiksi ei-kelvollisiksi naisiksi, ja heidän identifioitumistaan naisiksi saatetaan jopa pilkata kutsumalla heitä lesboiksi todellisesta seksuaalisesta suuntautumisesta huolimatta (Sanders, 2015). Identiteetikategoriana ’lesbo’ ei liity pelkästään samaa sukupuolta olevaan kohdistuvaan seksuaaliseen haluun, vaan myös naiseuden esitykseen. Sanders (2015) tarkoittaa, että naiseen kohdistuva halu käsitetään maskuliinisena, joten naista haluava nainen käsitetään maskuliinisena. Muutokset sukupuoli-identiteetissä ovat todennäköisempiä, kun vähin-

tään yksi vertaisista kokee korkeammin painetta mukautua sukupuolistereotypioihin (Kor-nienko ym., 2016). Jos siis vertaisporukassa on edes yksi tyttö, joka kokee paineita mukautua sukupuolistereotypioihin ja -normeihin, ulottuu vaikutus todennäköisemmin myös koko ver-taisporukkaan.

Kaverisuosion ja korostetun feminiinisyyden yhteen kietoutuminen näyttäisivät korostavan feminiinistä muodikasta pukeutumistyyliä sekä muuta olemusta tytöillä (Kulmalainen, 2015). Menestyksekkään tyttöyden määreeseen kuuluu myös hyväksyttävä ja viehättävä feminiininen ulkonäkö, johon kuuluu ulkonäöstä huolehtiminen ja sen kohentaminen esimerkiksi meik-kaamalla päivittäin (Aaltonen, 2006). Toisaalta välttämällä pukeutumisessaan liian pieniä ja tiukkoja vaatteita sekä myös liian isoja ja löysiä vaatteita tytöt pyrkivät erottautumaan sekä liian seksikkäistä, että liian seksittömistä tytöistä (Aaltonen, 2006). Ringrose ja Harvey (2015) havaitsivat tutkimuksessaan saman ilmiön: pojilta saatu huomio tai pyynnöt 'kuvien lähettä-misestä' on toisaalta osoitus tytön haluttavuudesta, mutta vaarana on saada huoran maine. Liian paljastava pukeutuminen etenkin rintojen kohdalta voi altistaa häirinnälle (Ringrose & Harvey, 2015), jolta sukupuolineutraaliksi pukeutuminen toisaalta suojaisi, mutta toisaalta taas rajaisi normaalina tai tavoiteltavana pidetyn tyttöyden ulkopuolelle (Aaltonen, 2006). Pukeutumista sääntelemällä vertaiset siis vaikuttavat tyttöjen sukupuoli-identiteettiin suosi-malla nimenomaan feminiinisyyttä ja feminiinistä tyyliä, jättämättä tilaa muunlaiselle pukeu-tumisen kautta tuotetulle sukupuoli-ilmaisulle.

4.2 Odotukset normeihin mukautumisesta

Tyttöjen nuoruuden vertaissuhteissa vallitsee vahvasti vertaisten odotukset ja koettu paine normeihin mukautumisesta, jotka kytkeytyvät vahvasti myös sukupuoli-ilmaisun kontrolliin. Tyttöillä suosiokategorioihin kuuluminen määrittelee tyttöjen vertaissuhteiden syntymistä ja heidän välisiään vuorovaikutuksia (Kulmalainen, 2015). Tyttöjen suosituimman asemaan liit-tyy heteroseksuaalisen feminiinisyyden mukaisia ehtoja ulkomuodolle, jonka lisäksi tyttöjen suosittu asema edellyttää myös pojilta saatua hyväksyntää ja kaveruutta. Kun poikienväliseen suosioon riittää urheilullisuus, niin tyttöjä koskee lukuisat vaatimukset monimutkaisista piir-teistä, joita pidetään tärkeimpinä suosituksi tytöksi käsittämisen kannalta (Read, 2011). Yksi-lötasolla kaverisuosio voidaan nähdä osin feminiinisyyden sukupuolittamina ja heteronorma-tiivisina sosiaalisten suhteiden muodostamisen, ylläpitämisen ja hajottamisen toimintasuunni-telmina (Kulmalainen, 2015). Halu feminiinisinä pidetyille piirteille sijoittuu sekä hegemonis-

ten feminiinisyyksien rajoitteisiin sekä tyttöjen itsensä välisille valtasuhteille (Read, 2011). Tyttöjen kaverisuosio kietoutuu siis vahvasti käsityksiin ja odotuksiin oikeanlaisesta feminiinisyydestä, ja kaverisuosion saavuttaminen vaatii tiettyihin normeihin mukautumista.

On jonkin verran tutkimusnäyttöä siitä, että korkeampi sukupuolen tyypillisuus on yhteydessä positiivisiin vertaissuhteisiin ja suosioon (Jewell & Brown, 2014). On kuitenkin tärkeä huomata, että sukupuolityypillisyyden käsite ei ole staattinen, eikä voida tarkasti sanoa kuka on tyypillinen sukupuolen edustaja ja kuka ei (Faragó ym., 2022). Etenekin heteroseksuaalisuus ja sen normatiivisuus näyttäisi yhdistyvän tytöillä selkeimmin nimenomaan suosittuun kategoriaan (Kulmalainen, 2015). Tormulaisen (2018) tutkimuksessa todetaan, että tytöt saavat olla kiinnostuneita ”poikien jutuista”, kun taas pojat eivät ”tyttöjen jutuista”. Tämä saattaisi osin johtua heteronormatiivisesta asetelmasta, jonka mukaan pojille ”tyttöjen jutut” olisi ”vähän homoa”. Myös Aaltonen (2006) toteaa tutkimuksessaan esimerkiksi ulkonäköön panostavien poikien kohtaavan sitä, että heitä ”luullaan homoksi”. Toisaalta myös useasta tyttöyden mallista huolimatta hyväksyttäviä versioita on kuitenkin rajallinen määrä (Aaltonen, 2006) ja erityisesti tyttöjen kohdalla sukupuolityypillisuus viittaakin ’feminiiniseen’ tai ’tyttömäiseen’ ’lämpimään’ käyttäytymiseen (Mastari ym., 2023).

Tätä tulosta tukee myös Jewellin & Brownin (2014) tutkimus, jossa havaittiin sukupuolta epätyypillisesti ilmaisevien nuorten kokevan enemmän sukupuoleen perustuvaa kiusoitteita, joten epäsuoran paineen lisäksi nuoret kokevat siis suoraa painetta vertaisilta sukupuolen tyypillisyyteen. Esimerkiksi Aaltosen (2006) tutkimuksessa todettiin erään tytön joutuneen kiusatuksi sen takia, että hän oli tyttö joka ”näytti pojalta”. DeLay ja kollegat (2018) ovat erityisesti havainneet nuorten sisäistävänsä vertaisilta saadut viestit ja liittävänsä ne omiin käsityksiin omasta sukupuoli-identiteetistään. Vertaiset vaikuttavat siis suoraan tyttöjen sukupuoli-identiteettiin säätelemällä painetta muun muassa tietynlaiseen sukupuolen ilmaisuun eli mukautumalla normeihin.

Jewell & Brown (2014) havaitsivat myös, että sukupuolten välillä on epäsymmetria siten, että tyttöihin kohdistuu pienemmät sanktiot matalammasta sukupuolityypillisyydestä verrattuna poikiin. Tytöt kokevat siis matalampia paineita stereotypioihin mukautumisesta (Kornienko ym., 2016) ja lisäksi pienempiä sanktioita normien vastustamisesta. Tämä ristiriita voi johtua esimerkiksi tyttöihin kohdistuvien sukupuolinormien muuttumisesta (Jewell & Brown, 2014). Kuitenkin tytöillä vertaisten tulkitseminen heidät hyvin sukupuolityypilliseksi on suosion ja pidettävyyden lisäksi yhteydessä negatiiviseen kehokuvaan ja suurempaan ahdistuneisuuteen.

Yhteys negatiivinen kehonkuvaan voi johtua paineesta mukautua ulkonäöllisesti muiden tyttöjen kanssa eli tarve olla nätti ja huolehtia ulkonäöstään (Faragó ym., 2022). Toisaalta, jos tytöt eivät mukaudu sukupuolinormeihin tai käyttäydy sukupuolityypillisesti, aiheuttaa tämä tyytymättömyyttä kaverisuhteissa (Mastari ym., 2023). Painetta tyyppillisyyteen saatetaan kokea suosion ja statuksen tavoittamiseksi tai ylläpitämiseksi, joskin tytöillä tämä yhteys on heikompi kuin pojilla (Jewell & Brown, 2014). Koetun paineen kielteiset vaikutukset ovat kuitenkin tytöillä näkyvämpiä kuin pojilla (Egan & Perry, 2001). Koettu paine sukupuoleen mukautumiselle onkin haitallista, eikä varsinaisesti käsitys itsestä sukupuolityypillisenä. Tytöt siis kokevat paineita mukautua sukupuolinormeihin ja olla tyyppisiä, joskin vähemmissä määrin kuin pojat ja pienemmin sanktioin.

4.3 Tyttöporukkaan kuuluminen

Tyttöporukkaan kuuluminen voi myös vahvistaa tyttöyden kokemusta ja vaikuttaa sukupuoli-identiteetin rakentumiseen nuoruudessa. Yksi moniulotteisen sukupuoli-identiteetin mallin ulottuvuuksista onkin oman sukupuoliryhmän suosiminen tai sukupuoli-identiteetin välinen puolueellisuus (Egan & Perry, 2001). Kornienko ja kollegat (2016) toteavat tutkimuksessaan, että tytöt kokevat poikia korkeampaa sukupuoli-identiteetin välistä puolueellisuutta eli oman ryhmän suosimista. Esimerkiksi feminiinisyyttä korostava tiivis tyttöporukka eli 'tyttöenergiakulttuuri' tuo tyttösubjektin keskiöön, korostaen samalla sukupuolten välistä eroa (Tormulainen, 2018). Tyttöjen välisiä ystävyssuhteita sävyttää myös luottamus, joka näyttää kiinnittyvän erityisesti feminiinisenä pidettyyn tunteiden ymmärtämisen kulttuuriin (Armila & Käyhkö, 2022). Toisaalta tyttöjen välisissä vertaissuhteissa voi näkyä samanaikaisesti poikien hyväksynnän hakeminen suosion saavuttamiseksi (Kulmalainen, 2015), mutta myös poikien kanssa vastakkain asettuminen ja heidän sulkeminsa täysin ulos "tyttöjen jutuista" (Tormulainen, 2018; Ojanen, 2011). Oman sukupuoli-identiteetin suosiminen muovautuu usein kaveriryhmän asenteiden mukaan joko korkeammaksi tai matalammaksi (Kornienko ym., 2016).

Tyttöyteen liittyy myös tyttökulttuurin käsite, joka on tyttöyden lisäksi ikärajoista vapaa yltäen aika lapsuudesta nuoreen aikuisuuteen (Tormulainen, 2018). Tyttökulttuurissa kiteytyy muun muassa estetiikka, läheiset ihmissuhteet, liikkeet ja tunteet, eli vertaissuhteilla on suuri rooli tässäkin ilmiössä. Koska tytöt itsessään ovat erilaisia toistensa välillä, tyttöjen väliset suhteet ja vuorovaikutuksetkin ovat moninaisia (Sanders, 2015). Tyttöjen kaverisuosioon pohjautuva ryhmädynamiikka synnyttää myös vertaisyhteisöllisyyttä (Kulmalainen, 2015). Tor-

mulaisen (2018) mukaan tyttöyden tunne luo kollektiivista ja affektiivista yhteisöllisyyttä, joka voi näkyä esimerkiksi yksilöä energisoivana vaikutuksena. Tällöin tyttöyden kokemus on siis sidoksissa vertaissuhteisiin. Vertaisryhmään ja kaveriporukkaan kuuluminen on myös palkitsevaa, sillä porukka tarjoaa ajanvietettä, kumppanuutta ja tunteen johonkin kuulumisesta (Salmivalli, 2005). Tormulaisen (2018) tutkimassa ”tyttöenergiakulttuurissa” korostuukin vahvasti tyttöjen yhteisöllisyys ja tyttöporukka, ja haastateltavien puheessa viitataan ”meidän porukkaamme”, ”kaveriporukkaan” tai ”meidän jengiin”. Sama tyttöjen välinen yhteisyys ja me- muotoinen kerronta toistuu Armilan ja Käyhkön (2022) tutkimuksessa maaseudun kaverisuhteista.

Tyttöjen välillä tapahtuu myös heidän keskinäistä vertailuaan. Yksilöillä on usein tarve hankkia sosiaalisen vertailun kautta tietoa siitä, millainen itse on (Salmivalli, 2005). Erityisesti sosiaalinen vertailu omaa sukupuolta olevien nuorten kanssa sallii mahdollisuuden vertailla itseä muihin ja muuttaa omaa käyttäytymistään muistuttamaan enemmän havaittuja vertaisryhmän normeja (Kornienko ym., 2016). Faragó ja kollegat (2022) havaitsivat tutkimuksessaan, että tytöillä korkeampi tyypillisyyden tunne ryhmässä lisäsi ulkonäköön liittyvää stereotyyppisyyttä. Nuoret näyttävät hakeutuvan aktiivisesti itsensä kanssa samankaltaiseen seuraan, jonka kautta nuori luo itselleen jo olemassa olevia taipumuksia vahvistavia sosiaalisia konteksteja (Salmivalli, 2005). Sosiaalinen vertailu on yksilön kannalta tällöin hyödyllisempää, kun samankaltaiset palkitsevat yksilöä tämän ominaisuuksistaan ja toimintatavoista todennäköisemmin kuin täysin erilaiset vertaiset. Kornienko ja kollegat (2018) toteavat, että sukupuoli-tyypilliseksi itsensä kokevat nuoret liittoutuvat sellaisten kanssa, jotka myös kokevat itsensä tyypillisiksi, täten mahdollisesti rajoittaen mahdollisuuksia uusien ystävien löytämiseen. Vertailu siis voi toisaalta olla haitallista, mikäli siitä aiheutuu paineita mukautua ryhmän sukupuolinormeihin, mutta taas hyödyllistä silloin, kun ryhmä on jo valmiiksi samankaltainen yksilön kanssa.

Sukupuolen ja sukupuoli-identiteetin ruumiillinen ulottuvuus näkyy myös vahvasti tyttöyden raameissa ja tyttöjen välisissä suhteissa. Paineet liittyen sukupuoleen voivat vaikuttaa myös kehoon liittyviin paineisiin (Faragó ym., 2022). Sukupuolinormeja vahvistavat vertaiset voivat välittää myös painoon ja ulkonäköön liittyviä ihanteita. Rahikka-Räsänen (2013) tutkimuksessa nuoret kertovat ulkonäön ja siihen liittyvien asioiden olevan nuorten arkea ja minäkuvaa määritteleviä piirteitä. Nuoruutta kuvataan epävarmuuden ajaksi, jolloin suhde itseen ja omaan tytön kehoon ei ole vielä kehittynyt tasapainoiseksi, joten esimerkiksi ulkonäköön kohdistuva arvostelu loukkaa (Aaltonen, 2006). Epävarmuutta tytöt kokevatkin omasta varta-

losta ja saatetaan pohtia, tuleeko hyväksytyksi oman ikäisten tyttöjen ja poikien taholta (Rahikka-Räsänen, 2013). Tormulaisen (2018) haastattelututkimuksessa todetaan nuoruudessa korostuneen kompleksinen suhde omaan kehoon: oman kehon vertaaminen muiden muotoihin aiheutti ristiriitaisia tunteita huonoudesta ja toisaalta innostuksesta omaa kehittyvää naisellisuuttaan kohtaan. Ruumiillisuus on myös erottamaton osa tyttöjen kaverisuosiota muun muassa pukeutumisvalintojen kautta, josta saatetaankin kokea epävarmuutta oman kehon lisäksi (Kulmalainen, 2015). Faragó ja kollegat (2022) ehdottavatkin, että uudelleenmäärittämällä tyttöys voitaisiin luoda kattavampi ja hyväksyvämpi kulttuuri ja ulkonäköön keskittymisen sijasta tulisikin keskittyä siihen, mitä kehoilla voi tehdä.

Vaikka tyttöjen välinen suosio edellyttää usein tietynlaista ulkomuotoa, niin esimerkiksi poikkeaminen vallitsevasta tyylistä voi toimia vastavoimana koko vertaissuhteiden suosiojärjestelmälle (Tormulainen, 2018), ja suosionavoitteluun voidaan ottaa etäisyyttä juuri valtavirrasta poikkeavalla tyyllillä (Kulmalainen, 2015). Perinteistä kilttiä tyttökuvaan vastaa voidaan myös toimia esimerkiksi olemalla äänekkäs koulussa, tekemällä ilkivaltaa ja olemalla aggressiivinen ”poikien tapaan” (Tormulainen, 2018). Olemassa olevat ystävyysuhteet ja muut verkostot tuovatkin yksilölle itsevarmuutta etenkin esimerkiksi alakoulusta yläkouluun siirtyessä (Kulmalainen, 2015), joten tiivis tyttöporukka voi toimia aktiivisena voimana yksilön normienvastaiseen toimintaan. Faragó ja kollegat (2022) havaitsivat tutkimuksessaan, että tyttöjen ulkonäköstereotyyppioilla, kuten kielteisellä suhtautumisella lihavuuteen ja sukupuoli-identiteetillä on vahva yhteys. Yksilön mahdollisuuksiin rakentaa omaa sukupuoli-identiteettiään voi siis vaikuttaa se, miten suhtautuu vallitseviin ihanteisiin ulkomuodosta ja hyväksytystä tyttöydestä.

Miehiin ja naisiin molempiin kohdistuva hyväntahtoinen seksismi ennustaa korkeampaa itsensä lähtöistä painetta pyrkiä tyyppillisyyteen tyttöjen keskuudessa (Mastari ym., 2023). Lisäksi havaittiin, että muista lähtöinen paine tyyppillisyyteen ennustaa myös itsensä lähtöistä painetta eli sukupuolienormien sisäistämistä, joka taas ennustaa sukupuolityypillisyyttä. Braggin ja kollegojen (2018) tutkimuksessa osa nuorista on luonut kannustavia ympäristöjä sukupuoleen mukautumattomuuteen ja avoimuuteen. Nuoret ovat hyvin tietoisia, miten jäykät ajatukset sukupuolesta ja binääristä voivat johtaa ihmisten laatikoihin asettamiseen sekä korostavat itseä ymmärtävien ystävien merkitystä. Tiivis tyttöporukkakulttuuri on venyttänytkin sukupuolijärjestyksien normistoa mahdollistaen tytöille enemmän tilaa osallistua laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen (Tormulainen, 2018). Ymmärtävien ja kannustavien vertaisten

seurassa voi siis rakentaa sukupuoli-identiteettiä ilman paineita sukupuolityypillisyydestä tai normeihin mukautumisesta.

5 Pohdinta

Tutkielmassani pyrin selvittämään, millaisia vaikutustapoja tyttöjen nuoruuden vertaissuhteilla on tyttöjen sukupuoli-identiteetin rakentumiseen. Tarkoituksena oli siis avata erilaisia, erityisesti tyttöjen keskinäisissä vertaissuhteissa ilmeneviä tapoja, joilla voidaan vaikuttaa yksilön mahdollisuuksiin rakentaa omaa sukupuoli-identiteettiään. Tyttöerityisyyttä perustelen sillä, että nuoruustutkimuksessa on pitkään ollut vahva poikanäkökulma ja koen, että tyttöjen välisissä vertaissuhteissa riittää tutkittavaa niiden moniulotteisuuden vuoksi. Tarkastellessa nousi esille kolme keskeistä seikkaa, jotka luovat raameja tyttöjen mahdollisuuksiin rakentaa omaa sukupuoli-identiteettiään nuoruuden vertaissuhteissa. Tutkimuskysymykseni oli:

”Millä tavoin tyttöjen väliset vertaissuhteet vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin rakentaa sukupuoli-identiteettiään nuoruudessa?”

Tyttöjen väliset vertaissuhteet ovat laadultaan hyvin moniulotteisia ja monimuotoisia suosiojärjestelmiseen ja toisaalta taas korostamalla yhteishenkeä. Nämä vertaissuhteet vaikuttavat yksilön sukupuoli-identiteetin rakentumiseen taas lukuisin tavoin. Välineenä tuloksien juontamiseen olen käyttänyt osittain Eganin ja Perryn (2001) moniulotteista mallia sukupuoli-identiteetistä, ja lisäksi olen laventanut teoriaa hieman useampaan eri suuntaan. Ensimmäinen sukupuoli-identiteetin rakentumiseen vaikuttava ilmiö on sukupuoli-ilmaisun kontrollointi. Tyttöillä tämä kytkeytyy hyvin vahvasti feminiinisten piirteiden ja feminiinisen ulkomuodon tavoitteluun, joka yhdistetään myös tyttöyteen (esim. Kulmalainen, 2015; Tormulainen, 2018). Toinen on vertaisten odotukset sukupuolinnormeihin mukautumisesta, johon liittyy vahvasti palkitseminen suosiolla tai hyvällä asemalla, tai vastaavasti rankaiseminen suoralla tai epäsuoralla kiusoittelulla (esim. Jewell & Brown, 2014; Kornienko ym., 2016). Viimeisenä nousi esiin positiivisempi ryhmäilmiö, jossa tyttöporukka nähdään voimaannuttavana ja jaetusta tyttöyden kokemuksesta saadaan energiaa (Tormulainen, 2018). Lisäksi riippuen kaveri- porukasta, joissain vertaisryhmissä saatetaan suhtautua sukupuoleen ja identiteettiin liittyvissä asioissa hyvinkin kannustavasti, ja aktiivisesti huomauttaa esimerkiksi sukupuolittavista asenteista tai huorittelusta (Bragg ym., 2018).

Täten vertaiset vaikuttavat myös yksilön sukupuoli-identiteettiin, ja tapoja tähän vaikuttamiseen ovat muun muassa sosiaalinen torjunta tai hyväksyntä, suosiojärjestelmät ja kiusoittelu kuten homofobinen nimittely. Tyttöjen väliset vertaissuhteet vaikuttavat merkittävästi tyttöjen mahdollisuuksiin rakentaa sukupuoli-identiteettejään esimerkiksi suosiojärjestelmien kautta

suosimalla niitä, jotka edustavat sukupuolta tyypillisellä ja yleisesti hyväksytyllä tavalla (esim. Kulmalainen, 2015; Aaltonen, 2006). Toisin sanoin tytöillä sukupuoli-identiteetin rakentumisen kannalta merkityksellistä on suosio tyypillisyyden ja mukautumisen palkkiona ja rangaistuksena taas torjunta ja kiusoittelu.

Tietoisuus sukupuolen moninaisuudesta kuitenkin lisääntyy jatkuvasti, muuttaen dramaattisesti käsityksiä sukupuoli-identiteetistä ja tasa-arvosta läpi kaikkien ikäluokkien lasten ja nuorten keskuudessa (Bragg ym., 2018). Tutkielmaa tehdessä huomasin kuitenkin, että vaikka sukupuoli-identiteettiä ja nuoruutta olisi tutkittu melko paljon, ei tutkimuksissa juuri oteta huomioon sukupuolibinääriin ulkopuolisia identiteettejä, ellei tutkimus ole erikseen keskittynyt esimerkiksi transnuoriin.

Tutkimustulokset painottuivat melko paljon vertaissuhteiden negatiivisiin vaikutuksiin. Tämä ei kuitenkaan ollut alkuperäinen tarkoitus keskittyä ainoastaan yksilön hyvinvointia heikentäviin tapoihin, joilla vertaissuhteet vaikuttavat yksilön sukupuoli-identiteettiin. Lähteitä etsiessä lähes kaikissa korostui juuri negatiiviset vertaisilmiöt, kuten suosiojärjestelmä ja kiusoittelu, joka näkyy täten tässäkin tutkielmassa. Ainoastaan tyttöihin keskittyviä, oman tutkimukseni kannalta oleellisia tutkimuksia oli melko vähän etenkin kansainvälisesti julkaistu. Rakentaessani tutkielmaa, minun on siis täytynyt valikoida tutkimuksista kohdat, joissa käsitellään ilmiötä tyttöjen näkökulmasta. Koska tutkimusartikkeleissa on puhuttu yleisesti nuorista ja että tietty ilmiö pätee nuorten välillä, olen olettanut, että ilmiö on pätevä myös tytöillä ja tyttöjen välillä. Lisäksi pohdin olisiko tutkielmassa voinut ottaa paremmin esimerkiksi tyttöjen eriävät etnisyydet tai kulttuuriset taustat huomioon, mutta aineiston länsimaalaisuuden vuoksi käsittely jäi pois.

Sukupuolesta ja sukupuoli-identiteetistä puhuminen vaativat tietynlaista eettistä herkkyyttä. Tutkimuksen eettisiin kysymyksiin ei kuitenkaan ole mitään aukotonta säännöstöä, mutta jos tutkija tunnistaa eettisten kysymysten ongelmallisuudet, tehdään tutkimusta todennäköisimmin eettisesti (Eskola & Suoranta, 1998). Tunnistan, että tutkimusta tehdessä saattoi ajautua ajattelemaan sukupuolta hyvin yksinkertaisesti kahtiajakona. Tämä johtui varmasti osin siitä, että aineistossakin sukupuoli käsiteltiin hyvin usein binäärisenä, ja keskityttiin vain tyttöihin ja tai poikiin. Lisäksi olen pitänyt eettisyydestä kiinni viittaamalla alkuperäiseen lähteeseen, välttäen siis toisen käden lähteitä. Näin varmistuu se, ettei esitä asioita toisen ihmisen tai välikäden tulkitsemana. Tämä lisää myös samalla tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimukseni luotettavuutta lisää myös se, että tiedonhakuprosessi on avattu menetelmäosiossa ja tutkimus on

rakennettu vertaisarvioitujen tutkimusartikkeleiden pohjalta, joiden julkaisualustan JUFO-luokituskin on tarkastettu.

Tutkielman tekemisestä teki erityisen mielenkiintoista vapaaehtoisena työskentely Oulun Tyttöjen Talolla. Talolla tapasi eri-ikäisiä nuoria naisia ja tyttöjä, ja samalla näki konkreettisesti tyttöyden monimuotoisuuden ja tyttöjen muodostaman yhteisön. Tyttöjen talo on suunnattu kaikille 10–29-vuotiaille tytöille sukupuolen moninaisuus huomioon ottaen, ja Talolle saa tulla rohkeasti omana itsenään (Vuolle Tyttöjen Talo). Tyttöjen Taloilta onkin tehty paljon aiempaa tutkimusta ja opinnäytetöitä (esim. Rahikka-Räsänen, 2013; Lämsä, 2021), ja omaa jatkotutkimusta ajatellen Tyttöjen Talo voisikin olla mahdollinen paikka Pro gradu-tutkielman suorittamiseen tyttöjen välisiä suhteita tai tyttöyksiä tutkiessa. Lisäksi tutkimusta tehdessä huomasin, että tyttöjen välisiä ystävyssuhteita on tutkittu melko vähän tai tutkimus on melko vanhaa. Tyttöjen väliset vertaissuhteet vaativat siis lisää tutkimusta useammastakin eri näkökulmasta.

Lähteet

- Aaltonen, S. (2006). *Tytöt, pojat ja sukupuoliainen häirintä*. Yliopistopaino. Haettu osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/de87fd14-b3f7-4dba-b824-f8d9e64d4319/content>
- Armila, P. & Käyhkö, M. (2022). ”Sanna tuu takasin”: Ystävyudet syrjäseudulla kasvaneiden nuorten elämässä. *Nuorisotutkimus*, 40(3), 39–58.
- Bragg, S., Renold, E., Ringrose, J. & Jackson, C. (2018). ‘More than boy, male female’: exploring young people’s views on gender diversity within and beyond school contexts. *Sex Education*, 18(4), 420—434.
- Butler, J., Pulkkinen, T. & Rossi, L. (2006). *Hankala sukupuoli: Feminismi ja identiteetin kumous*. Gaudeamus.
- DeLay, D., Lynn Martin, C., Cook, R.E. & Hanish, L. D. (2018). The influence of peers during adolescence: Does homophobic name calling by peers change gender identity? *Journal of Youth Adolescence*, 47, 636–649.
- Egan, S. K. & Perry, D. G. (2001). Gender identity: A multidimensional analysis with implications for psychosocial adjustment. *Developmental Psychology*, 37(4), 451–463.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Faragó, F., Savoy, S., Sanchez, E.A., Khaleghi, N., Evans, L., Adams, E. L. & Palomino, E. (2022). Gender typicality, pressure to conform to gender norms, and anti-fat and appearance stereotypes in girls. *Archives of Sexual Behavior*, 51, 2183–2198.
- Hamarus, P. & Kaikkonen, P. (2008). School bullying as a creator of pupil peer pressure. *Educational Research*, 50(4), 333—345.
- Jewell, J. & Brown, C. (2014). Relations among gender typicality, peer relations and mental health during early adolescence. *Social Development*, 23(1), 135—156.
- Kaltiala-Heino, R., Työläjärvä, M. & Suomalainen, L. (2018). Kun sukupuoli on nuorelle ongelma. *Duodecim*, 134(20), 2041–2046.

- Kornienko, O., Santos, C. E., Martin, C. L. & Granger, K. L. (2016). Peer influence on gender identity development in adolescence. *Developmental Psychology*, 52(10), 1578—1592.
- Kulmalainen, T. (2015). *Tyttöjen kaverisuosio: Etnografinen tutkimus yläkoulun epävirallisista järjestyksistä*. Itä-Suomen yliopisto. Haettu osoitteesta https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/14932/urn_isbn_978-952-61-1753-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lämsä, I-M. (2021). *Feministinen fenomenologinen analyysi herkkyydestä Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön kohtaamisissa*. University of Oulu. Pro gradu -tutkielma.
- Mastari, L., Spruyt, B. & Siongers, J. (2023). The perks and pitfalls of conformity: unraveling the role of gender conformity in friendship satisfaction among adolescents. *Journal on Youth Studies*, 26(4), 538—558.
- Migdalek, J. (2021). On learning and unlearning repertoires of gender embodiment. *Gender and Education*, 33(6), 722—736.
- Mittleman, J. (2023). Homophobic bullying as gender policing: population-based evidence. *Gender and Society*, 37(1), 5—31.
- Nuorisolaki. (2016). 21.12.2016/1285. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285#Pdm46434451140352>
- Ojanen, K. (2022). Katsaus tyttötutkimuksen suomalaiseen historiaan ja keskusteluihin. Teoksessa K. Ojanen, H. Mulari & S. Aaltonen (toim.), *Entäs tytöt: johdatus tyttötutkimukseen*. Vastapaino. <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789523970533>
- Ojanen, K. (2011). *Tyttöjen toinen koti: Etnografinen tutkimus tyttökulttuurista ratsastustalleilla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pirskanen, H. (2006). Ruumiillistuvat sukupuoli-identiteetit pelissä. Teoksessa P. Rautio & M. Saastamoinen (toim.), *Minuus ja identiteetti*. Juvenes Print. Haettu osoitteesta https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95382/minuus_ja_identiteetti_2006.pdf

- Puutio, E., Huuki, T., Pihkala, S. & Lehmusniemi, A. (2021). Taidelähtöiset menetelmät ja queerit tyttökietoumat alakouluikäisten suhdekulttuureissa. *Nuorisotutkimus*, 39(3), 58—74.
- Rahikka-Räsänen, N. (2013). Aikuiseksi naiseksi kasvaminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa – sosiaalipedagogiikka osana nuorten naisten kasvun tukemista. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, 14, 43—66.
- Read, B. (2011). Britney, Beyoncé, and me – primary school girls’ role models and constructions of the ‘popular’ girl. *Gender and Education*, 23(1), 1—13.
- Ringrose, J. & Harvey, L. (2015). Boobs, back-off, six packs and bits: Mediated body parts, gendered reward, and sexual shame in teens’ sexting images. *Journal of Media & Cultural Studies*, 29(2), 205–217.
- Rossi, L. (2015). *Muuttuva sukupuoli: Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Gaudeamus. <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524958745>
- Sanders, K. (2015). Mean girls, homosociality and football: an education on social and power dynamics between girls and women. *Gender and Education*, 27(7), 887—908.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto. Haettu osoitteesta https://moodle oulu.fi/pluginfile.php/1569655/mod_resource/content/1/Mik%C3%A4%20kirjallisuuskatsaus.pdf
- Salmivalli, C. (2005). *Kaverien kanssa: Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. PS-kustannus.
- Seta ry. Sukupuolen moninaisuus. Haettu 13.12.2023 osoitteesta <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>
- Steensma, T.D., Kreukels, B.P.C., de Vries, A.L.C. & Cohen-Kettenis, P.T. (2013). Gender identity development in adolescence. *Hormones and Behavior*, 64(2), 288—297.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (22.12.2022). Tasa-arvosanasto. Haettu 12.12.2023 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>
- Tormulainen, A. (2018). *Tyttöenergialla kasvaneet: Postfeministisen populaarikulttuuri-ilmiön yhdessä muistellut merkitykset*. Nuorisotutkimusseura ry. Haettu osoit-

teesta

https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tyttoenergialla_kasvaneet_tormulainen.pdf

Vuolle Tyttöjen Talo. Etusivu. Haettu 14.12.2023 osoitteesta <https://likka.fi/>